

Asya Opsiyon Sözleşmelerinin Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları (TMS-TFRS) Kapsamında Muhasebeleştirilmesi

Süleyman YÜKÇÜ¹
Selda KORGA²

Öz

Asya opsiyon sözleşmeleri standart olmayan opsiyonlar arasında sıklıkla kullanılan opsiyon sözleşmeleridir. Bu opsiyon sözleşmelerinin diğer standart opsiyon sözleşmelerinden ayırt edici özelliği opsiyon priminin düşük olması, sözleşme tarihindeki dayanak varlığın fiyatı ile uygulamaya koyma tarihinde fiyat aralığının daha az olması nedeniyle makul düzeyde kâr veya zararın ortaya çıkmasıdır. Dolayısıyla yatırımcılar riskinden korunmak amacıyla da bu opsiyonları tercih etmektedirler. Bu çalışmanın amacı; henüz ülkemizde uygulama alanı olmayan Asya opsiyon sözleşmelerinin diğer opsiyon türlerinden farkını ortaya koymak, Asya opsiyon sözleşmelerinde ortaya çıkan kâr veya zararların hesaplanma biçimini anlatarak standartlara göre nasıl muhasebeleştirileceklerine ilişkin öneriler sunmaktır. Bu doğrultuda çalışmada hisse senedi, ham petrol, altın, döviz kuru, kahve üzerine satın alınan Asya ortalama fiyat alım ve satım opsiyon sözleşmelerine ilişkin örnek uygulamalara yer verilmiştir. Asya ortalama fiyat alım ve satım opsiyonunun uygulamaya konulup konulmamasına ilişkin kâr-zarar hesaplanarak muhasebe standartları kapsamında opsiyon alıcısı ve opsiyon satıcısının yapması gereken muhasebe kayıtları belirtilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Asya Opsiyon Sözleşmeleri, TMS 32, TMS 39, TFRS 7, TFRS 9.

JEL Kodları: M40, M41, G23.

Accounting of Asian Options Contracts Within The Scope of The Turkish Accounting and Financial Reporting Standards (TAS-TFRS)

Abstract

Among non-standard options, Asian option contracts are frequently used standard options. The distinguishing characteristic of these option contracts from other standard option contracts is that the option premium is low and a reasonable level of profit or loss emerges because of the smaller price range between the price of the underlying assets at the contract and execution dates. For this reason, investors prefer these options to hedge their risks. The purpose of the study is to uncover the differences of Asian option contracts, which are not yet implemented in our country, from other option types, explain the calculation method of profit or loss in Asian option contracts, and offer recommendations on how to account for them according to standards. Within this framework, the study includes sample applications related to the Asian average price call and put options purchased on stocks, crude oil, gold, exchange rates, and coffee. The profit/losses were calculated by determining whether the Asian average price call and put options practice or not. In this way, the profits or losses of the option buyer and sale are determined. Accounting records have been expressed within the scope of accounting and financial reporting standards on the resulting profits or losses.

Keywords: Asian Option Contracts, TAS 32, TAS 39, TFRS 7, TFRS 9.

JEL Codes: M40, M41, G23.

¹ Süleyman YÜKÇÜ, (Prof. Dr.), Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi, İzmir, Türkiye, E-mail:

suleyman.yukcu@deu.edu.tr ORCID: 0000-0002-1514-5953.

² Sorumlu Yazar (Corresponding Author): Selda KORGA (Öğr. Gör.), Ege Üniversitesi, Ege Meslek Yüksekokulu Öğretim Elemanı, E-mail:

selda.korga@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8868-0957.

APA 6 Stili Kaynak Gösterimi: (To Cite This Article)

Yükçü, S., Korga, S. (2023). Asya opsiyon sözleşmelerinin Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları (TMS-TFRS) kapsamında muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 16(Prof. Dr. Mehmet Özbirecikli Özel Sayısı), 209-225. doi: <https://doi.org/10.29067/muvu.1309402>

EXTENDED SUMMARY

Introduction

Based on instinct, human beings can form the concept of “value” in their minds by their nature, even if it is never taught to them. We can explain the concept of “value” as the importance attributed to an object or entity. For example, the presence of the mother (or the presence of the father) is more valuable than all other people for a newborn baby. Human beings, who created the concept of “value” in their mind, learned monetary value with the invention of money. After this, the fact that an asset is more valuable than another began to be expressed with monetary value.

The evolution of humans from an exchange economy to a money-trading economy has brought cash trade to the forefront. Cash-based advance trade refers to a one-time (fold) commercial transaction. One more commercial transaction (debit or credit) could be added to this form of commercial transaction, which became inadequate over time. Options contracts have the characteristic of eliminating the restriction caused by advance trading. After the emergence of the concept of value, the money created by Croesus, which became the reason for people’s existence, started with gold and took many forms. There are options contracts and other hedging tools at the crossroads where banknote, digital, and virtual money pass. Money will continue to enter our lives in new forms in the coming days or years. As accountants, we will continue to learn and account for new-shaped coins. However, the concept of value, which has continued its existence uninterruptedly from the existence of humanity to the present, will continue to exist.

In the present study, the purpose is to uncover the difference of Asian option contracts from other option types, explain the calculation method of profit or loss in Asian option contracts and offer recommendations on how to account for them according to the legislation. The subject of the present study is Asian option contracts. The way other option types work is not the subject of this paper. Only when it is appropriate to mention, the differences in the way of calculating profit or loss created by other option types will be briefly discussed so that Asian option contracts can be understood better. The explanations are to reveal the differences. The purpose is not to describe other types of options.

Literature on Research

International and national standards have been published on the presentation and accounting of financial instruments, including derivatives. Options contracts, which are frequently employed among derivative products, should also be accounted for within the scope of these standards. It is seen that there are many studies conducted on standard option contracts in the literature in which the accounting of options contracts by the option buyer and seller within the scope of the standards, the calculation and recording of profit/loss procedures, and sample applications are included. However, even if explanations are made in the theoretical framework for non-standard options, it can be argued that there are limited studies in terms of model implementations.

Method of The Research

Asian Options contracts do not have any application area in Türkiye yet in our present day. For this reason, a concrete proposal has been made in this study regarding the accounting of the relevant contracts within the scope of TAS and TFRS in case these contracts are implemented in Türkiye. Model implementations of options contracts written on stocks, crude oil, gold, exchange rate, and coffee are included in the study. Very close examples have been created by monitoring the changes in the prices of the underlying assets for the year 2022 during the year. In the examples, a call and put average price option is purchased on stocks, a put average price option on crude oil, a call average price option on gold, a call average price option on the exchange rate, and a put average price option on coffee are purchased. Then, the profit and loss related to this call and put average price option are calculated and the accounting records needed by the option buyer and option seller are included within the scope of accounting standards.

Findings of The Research

The profit/losses were calculated in the study by determining whether the Asian average price call and put options purchased on stocks, crude oil, gold, exchange rates, and coffee were put into practice or not. In this way, the profits or losses of the option buyer and sale are determined. Accounting records have been made within the scope of accounting and financial reporting standards on the resulting profits or losses.

Conclusion

Instead of sampling the entire option contract purchase options as one of the hedging methods, only the profit/loss calculation and accounting processes of the Asian option contracts, which is an important option type and has not yet been implemented in our country, are emphasized in the study. The most important characteristic of the Asian option contract is that the option profit or loss is calculated by taking into account the average of the value of the contractual asset at the contract date and the changes in the value of the asset in the contract period. This makes Asian option contracts a more reasonable instrument when compared to other contracts.

1. GİRİŞ

İnsanoğlu doğası gereği kendisine hiç öğretilmese de içgüdüsel olarak değer kavramını zihninde oluşturabilir. Değer kavramını bir nesneye, objeye veya varlığa atfedilen önem olarak açıklayabiliriz. Örneğin, yeni doğmuş bir bebek için anne varlığı (veya baba varlığı) diğer tüm insanlardan daha değerlidir. Zihninde değer kavramını oluşturan insanoğlu paranın bulunuşuyla parasal değeri öğrenmiştir. Bir varlığın diğer varlığa göre daha değerli olması parasal değer ile ifade edilmeye başlanmıştır.

İnsanoğlunun değişim ekonomisinden parayla alım-satım ekonomisine evrilmesi peşin ticareti ön plana çıkarmıştır. Paraya dayalı peşin ticaret bir kez (kat)'lik ticari işlemi ifade eder. Zaman içerisinde yetersiz hale gelen bu ticari işlem biçimine alacak veya borçlanmayla bir kat daha ticari işlem eklenebilmiştir. Opsiyon sözleşmeleri de peşin ticaretin yarattığı kısıtlılığı gideren özelliكتedir. Değer kavramından sonra insanların varlık nedeni haline gelen Kroisos'un yarattığı para altınla başlayıp birçok şekle bürünmüştür. Kaydi, dijital, sanal paranın geçtiği yol ayrımlarında opsiyon sözleşmeleri ve diğer riskten korunma araçları vardır. Önümüzdeki günlerde veya yıllarda para yeni şekillere bürünerek hayatımıza girmeye devam edecektir. Muhasebeciler olarak yeni şekil paraları öğrenip muhasebeleştirmeye devam edeceğiz. Ancak insanlığın var oluşundan günümüze kadar varlığını kesintisiz sürdüren değer kavramı var olmaya devam edecektir.

Bu çalışmamızda amaç olarak Asya opsiyonlarının diğer opsiyon türlerinden farkını ortaya koyup Asya opsiyonlarında ortaya çıkan kâr veya zararların hesaplanma biçimini anlatıp mevzuata göre nasıl muhasebeleştirileceklerine ilişkin öneriler sunmaya çalışacağız. Bu çalışmanın konusu, Asya opsiyonlarıdır. Diğer opsiyon türlerinin çalışma biçimi bu makalenin konusu değildir. Sadece yeri geldiğinde Asya opsiyonlarının iyi anlaşılabilmesi için diğer opsiyon türlerinin yarattığı kâr veya zarar hesaplama biçimlerindeki farklılıklara kısaca değinilecektir. Açıklamalar farklılıkları ortaya koymak amacıyla. Amaç, diğer opsiyon türlerini anlatmak değildir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu kısımda standart ve standart olmayan opsiyon sözleşmeleri, Asya opsiyonları ve opsiyon sözleşmelerinin TMS-TFRS kapsamında muhasebeleştirilmesi alt başlıklarına değinilmiştir.

2.1. Standart (Vanilya) Opsiyon Sözleşmeleri

Türev araçlar arasında sıklıkla kullanılan opsiyon sözleşmeleri, Standart (Vanilya) ve Standart Olmayan (Egzotik) Opsiyon Sözleşmeleri olmak üzere iki grupta toplanmıştır. Standart opsiyon sözleşmeleri tüm koşulların başlangıçta belirlendiği ve sabitlendiği sözleşmelerdir. Çok fazla tercih edilen ve yaygın olarak kullanılan bu opsiyonlar borsalarda işlem görmektedirler. Bu sözleşmeler alım opsiyonu ve satım opsiyonu olarak iki sınıfa ayrılmaktadır (Ramirez, 2007: 46). Alım opsiyonu (Call Option), opsiyonu alan tarafa belirli bir dayanak varlığı belirli bir vadede, belirli bir fiyat üzerinden satın alma hakkı veren sözleşmelerdir. Satım opsiyonu ise (Put Option), opsiyonu alan tarafa belirli bir dayanak varlığı belirli bir vadede, belirli bir fiyat üzerinden satma hakkı veren sözleşmelerdir. Alım ve satım opsiyonları alıcı tarafa satın alma veya satma hakkı tanırken satıcı tarafa alıcının talep etmesi durumunda satma ve satın alma yükümlülüğü veren sözleşmelerdir. Bu sözleşmelerde alıcı taraf satın alma veya satma hakkını alabilmek için satıcı tarafa opsiyon primi olarak ifade edilen bir prim ödemektedirler (Karan, 2013: 640). Ödenen bu prim karşılığında alıcı taraf sözleşmeden vazgeçme hakkına sahip olur. Böylece sözleşmeden vazgeçmesi durumunda ödediği prim kadar zarara katlanmış olur.

2.2. Standart Olmayan (Egzotik) Opsiyon Sözleşmeleri

Egzotik opsiyonlar olarak da bilinen standart olmayan opsiyonlar standart opsiyonlara nazaran daha karmaşık yapıya sahip ve tüm koşulların önceden belirlenmediği opsiyonlardır. Başka bir ifadeyle, bireysel yatırımcıların gereksinimlerini karşılamak amacıyla esnek ve uygun özel koşulların oluşturulduğu ve farklı risk ve getiri imkânlarına sahip opsiyonları ifade etmektedirler. Bu özel koşulların çeşitliliği ve karmaşıklığı nedeniyle genellikle tezgâh üstü piyasalarda işlem

görmektedirler (Görgün, 2009: 44). Ancak, günümüzde ABD’deki Chicago Board Options Exchange (CBOE) organize piyasalarda işlem gören egzotik opsiyonlar da mevcut olduğu görülmektedir. Standart bir sözleşmesinin olmaması ve sözleşme şartlarının esnekliğinden dolayı çok sayıda egzotik opsiyon bulunmaktadır (Yumurtacı, 2012: 16).

Günümüzde en yaygın kullanılan egzotik opsiyonlar şunlardır:

- Bariyer Opsiyonlar
- Dijital Opsiyonlar
- Geçmişe Dönük Opsiyonlar
- Gökkuşuğu Opsiyonları
- Sepet Opsiyonlar
- Seçim Opsiyonları
- Asya Opsiyonları

Yukarıda egzotik opsiyonları hatırlattıktan sonra çalışma konumuz olan Asya opsiyonlarının çalışma biçimini açıklayabiliriz.

2.3. Asya Opsiyon Sözleşmeleri

Asya opsiyon sözleşmeleri, ödemenin dayanak varlığın opsiyon vadesi boyunca görülen fiyatlarının ortalamasına bağlı olduğu egzotik opsiyonlar olarak tanımlanmaktadır. Asya opsiyon sözleşmeleri ilk kez 1987 yılında Banker’s Trust Tokyo tarafından petrol sözleşmeleri üzerine yazılan opsiyonların fiyatlandırılması için kullanılmıştır. Bu opsiyon sözleşmelerinde opsiyonun değeri dayanak varlığın vade sonundaki fiyatına göre belirlenmemektedir. Aksine vade süresince dayanak varlığın gözlemlenen fiyatlarının ortalamasına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (De Weert, 2008: 105). Opsiyona konu olan varlığın belirli bir zaman dilimindeki ortalama fiyatı dikkate alındığından standart opsiyonlara göre daha düşük maliyetli olmakla birlikte dayanak varlığın fiyat hareketlerinin değişkenliği de azalmaktadır. Bu durum opsiyon sözleşmelerinin primlerinin de düşük olmasına imkan sağlamaktadır (Hull, 2006: 584). Asya opsiyon sözleşmeleri özellikle bazı önemli metaller ve petrol gibi önemli nakit olmayan varlıklara ilişkin fiyat manipülasyonlarını azaltabilmektedir. Ayrıca, yatırımcılar nakit akışı ve döviz kuru riskinden korunmak amacıyla da bu opsiyon sözleşmelerini tercih etmektedirler (Ye, 2008: 188).

Asya opsiyon sözleşmelerinin çok çeşidi olmasına rağmen genellikle ortalama fiyat opsiyon ve ortalama uygulama opsiyon sözleşmeleri kullanılmaktadır (Ye, 2005: 56). Ortalama fiyat veya oran opsiyon sözleşmeleri ödemenin dayanak varlığın opsiyonun vadesi boyunca ortalama değeri ile kullanım fiyatı arasındaki farkın temel alınarak yapıldığı opsiyon sözleşmeleridir (Theron, 2007: 120). Bu opsiyon sözleşmelerinde varlığın kullanım fiyatı dayanak varlığın ortalama fiyatından düşükse alım opsiyonu, yüksekse satım opsiyonu uygulamaya konulmaktadır. Ortalama uygulama opsiyon sözleşmelerinde ise ödemenin varlığın vade sonundaki fiyatı ile varlığın opsiyonun vadesi boyunca kayıt altına alınan ortalama fiyatı arasındaki farka bağlı olduğu opsiyon sözleşmeleridir. Bu opsiyon sözleşmelerinde varlığın ortalama fiyatı vade sonundaki fiyattan düşük ise alım opsiyonu, yüksek ise satım opsiyonu uygulamaya konulmaktadır (Zhang ve Mraovic, 2014: 8).

Asya Ortalama Fiyat Opsiyon Sözleşmeleri: Alım =maksimum ($\bar{S}$ -K,0)

Satım =maksimum (K- $\bar{S}$,0)

K=Kullanım Fiyatı

$\bar{S}$ = Dayanak Varlığın Ortalama Fiyatı

Asya Uygulama Opsiyon Sözleşmeleri: Alım= maksimum ($S_T - \bar{S}, 0$)

Satım= maksimum ($\bar{S} - S_T, 0$)

S_T = Dayanak Varlığın Vade Sonundaki Değeri

$\bar{S}$ = Dayanak Varlığın Ortalama Fiyatı

Asya opsiyon sözleşmelerinde ortalama fiyatın hesaplanmasında aritmetik ortalama ve geometrik ortalama olmak üzere iki farklı yöntem uygulanmaktadır. Geometrik ortalama yönteminde opsiyonun fiyatlandırılması daha kolay olmasına rağmen uygulamada aritmetik ortalama yöntemi daha yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Söz konusu iki yönteme göre opsiyon ödemesi aşağıdaki gibi belirlenmektedir (Theron, 2007: 122):

$$\text{Ödeme}_{\text{Asya-Alım}} = \text{maksimum} \left(0, K - \frac{\sum_{i=1}^m S_i}{m} \right) \quad \text{Ödeme}_{\text{Asya-Satım}} = \text{maksimum} \left(0, \frac{\sum_{i=1}^m S_i}{m} - K \right)$$

$$\text{Ödeme}_{\text{Asya-Alım}} = \text{maksimum} \left(0, \left(\prod_{i=1}^m S_i \right)^{1/m} - K \right) \quad \text{Ödeme}_{\text{Asya-Satım}} = \text{maksimum} \left(0, K - \left(\prod_{i=1}^m S_i \right)^{1/m} \right)$$

S_i : Dayanak Varlığın Vade Boyunca Gözlemlenen Fiyatı

K: Kullanım Fiyatı

m: Gözlem Sayısı

Asya opsiyon sözleşmeleri genellikle tezgâh üstü piyasalarda işlem görmesine rağmen bazı borsalarda alım satımı yapılan opsiyon sözleşmelerinin varlığından da söz etmek mümkündür. Örneğin, Londra Metal Borsası'nda bakır ve alüminyum üzerine ortalama fiyat opsiyon sözleşmeleri işlem görmektedir. Opsiyon sözleşmeleri ilgili emtianın aylık ortalama kullanım fiyatlarına dayalı olarak yapılmaktadır (Ye, 2008: 188).

Asya opsiyon sözleşmelerini diğer opsiyon sözleşmelerinden ayırt eden; opsiyon priminin düşük olması, sözleşme tarihindeki dayanak varlığın fiyatı ile uygulamaya koyma tarihinde fiyat aralığının daha az olması nedeniyle makul düzeyde kâr veya zararın ortaya çıkmasıdır.

2.4. Opsiyon Sözleşmelerinin Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları Kapsamında Muhasebeleştirilmesi

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, türev ürünleri de kapsayan finansal araçların sunumuna ilişkin UMS 32 Finansal Araçlar: Sunum ve UFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar; muhasebeleştirilmesi ve ölçümüne ilişkin ise UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme ile UFRS 9 Finansal Araçlar standartlarını yayınlamıştır. Türkiye'de de bu standartlarla uyumlu olarak Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum, TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar, TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme ile TFRS 9 Finansal Araçlar standartları yayınlanmıştır.

TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum standardının amacı işletmede bulunan finansal araçların borç ya da öz kaynak olarak sunulmaları ve finansal varlık ile finansal borçların netleştirilmelerine ilişkin ilkeleri tespit etmektir. Bu standartta finansal araçlar finansal varlık, finansal borç ve öz kaynağa dayalı finansal araç olarak ele alınmıştır. Standartta göre finansal araçlar, asıl araçlar ve türev finansal araçları kapsamaktadır (TMS 32, 2019).

TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar standardında yer alan ilkeler, TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum ve TFRS 9 Finansal Araçlar 'da yer alan finansal varlık ve yükümlülüklerin finansal tablolara alınması, ölçümü ve sunumuna ilişkin ilkeleri tamamlar. Standardın amacı işletmenin finansal araçlarının finansal durumu ve performansı ve bu araçlar sebebiyle karşılaşılan risklerin niteliği, risklerin seviyesi ve yönetilmesine ilişkin mali tablo kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu bilgileri açıklamaktır (TFRS 7, 2019: Par.1-2). Standarda göre itfa edilmiş maliyet üzerinden ölçülen finansal varlık ve yükümlülükler, gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlık ve yükümlülükler, gerçeğe uygun değer değişimi kâr ya da zarara yansıtılarak ölçülen finansal varlıkların defter değeri finansal durum tablosu veya dipnotlarda açıklanır (TFRS 7, 2019: Par.8). Standartta finansal araçlar ve riskten korunma muhasebesi çerçevesinde türev araçlara ilişkin mali tablo kullanıcılarına yapılması gereken açıklamalar; riskten korunma işlemi niteliği, riskten korunma için kullanılan finansal araçların niteliği ve raporlama dönemi sonunda gerçeğe uygun değerlere ilişkin bilgiler biçiminde yapılmıştır (Bal ve Öztürk, 2013: 126).

Finansal araçların muhasebeleştirilmesi ve ölçümüne ilişkin yayımlanan TMS 39 standardında finansal borç veya finansal varlıkların ve diğer finansal olmayan kalemlerin alım-satımına ilişkin işlemlerin muhasebeleştirilmesi ve ölçülmesine yönelik hükümler yer almaktadır (Ocakoglu, 2013:54). Bu standarda göre finansal araçlar gerçeğe uygun değerlendirilen varlıklar, vadeye kadar elde tutulan varlıklar, satılmaya hazır finansal varlıklar ile kredi ve alacaklar olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Bu kapsamda türev ürünler gerçeğe uygun değerlendirilen varlıklar arasındadır (Karaca ve diğerleri, 2014: 253-254). Finansal riskten korunma amaçlı düzenlenen türev sözleşmeler gerçeğe uygun değerleri ile değerlendirilir. Gerçeğe uygun değer değişikliği riskine karşı korunma amacına göre gerçeğe uygun değerdeki değişim gelir tablosunda kâr veya zarar hesaplarında izlenir. Nakit akış değişkenliği ve net yatırım riskinden korunma amacına göre gerçeğe uygun değerdeki değişimin etkin korunma sağlaması durumunda öz kaynaklarda, etkin korunma sağlamaması durumunda ise kâr veya zarar hesaplarında izlenerek mali tablolara yansıtılır.

UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme standardında karşılaşılan bazı zorluklar nedeniyle Uluslararası Muhasebe Kurulu tarafından sürdürülen çalışmalar neticesinde UMS 39 standardının yerini 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren UFRS 9 Finansal Araçlar standardı almıştır. Türkiye'de de TFRS 9 Finansal Araçlar standardı 1 Ocak 2018 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere 15 Ocak 2019 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış ve TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme standardının yerini almıştır (TMS 39, 2020). Bu standardın amacı; mali tablo kullanıcılarının işletmenin gelecekte elde edeceği nakit akışlarının tutarını, zamanını ve belirsizliğini tespit etmelerine yönelik amacına uygun ve yararlı bilgiler sunacak biçimde finansal varlık ve finansal yükümlülükler hususunda raporlama ilkeleri ortaya koymaktır. TFRS 9 Finansal Araçlar standardında finansal varlıkların sınıflandırılmasında işletmenin kullandığı iş modeli ve finansal varlığın sözleşmeye dayalı nakit akışlarının özelliği esas alınmıştır. Bu kapsamda finansal varlıklar itfa edilmiş maliyet üzerinden ölçülen, gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen ve gerçeğe uygun değer değişimi kâr ya da zarara yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar olarak gruplandırılmıştır. TMS 39'da yer alan riskten korunma muhasebesi kapsamında üç tür korunma ilişkisi TFRS 9'da aynı kalmıştır. Benzer şekilde etkinlik testleri de yapılmaya devam etmektedir.

TFRS 9 standardı kapsamında türev ürünler gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülen varlık ve yükümlülük olarak mali tablolara alınmaktadır. Yukarıda ifade edilen üç tür korunma çerçevesinde türev ürünler gerçeğe uygun değer değişiminden korunma amacına göre gerçeğe uygun değerde meydana gelen değişim kâr veya zarar hesabında izlenerek mali tabloya yansıtılır. Öte yandan nakit akış değişkenliği ve net yatırım riskinden korunma amacına göre gerçeğe uygun değerdeki değişim etkin korunma sağlaması halinde diğer kapsamlı gelirler, etkin korunma sağlamaması halinde kâr ve zarar hesaplarında izlenerek mali tablolara yansıtılır (TFRS 9, 2019).

3. Asya Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Örnek Uygulamalar

Günümüzde Asya opsiyon sözleşmelerinin Türkiye'de henüz uygulanma alanı bulunmamaktadır.

Dolayısıyla bu çalışmada Türkiye’de bu sözleşmelerin uygulanması durumunda TMS ve TFRS kapsamında ilgili sözleşmelerin muhasebeleştirilmesine ilişkin somut öneri getirilmiştir. Aşağıdaki uygulamalarda 2022 yılına ilişkin hisse senedi fiyatları, ham petrol fiyatları, altın fiyatları, döviz kurları, kahve fiyatlarının yıl içerisindeki değişimleri izlenerek gerçeğe çok yakın örnekler oluşturulmuştur. Söz konusu varlıklara ilişkin fiyat bilgilerine <https://tr.investing.com> adresinden ulaşılmıştır.

3.1. Örnek: Hisse Senedi Asya Ortalama Fiyat Alım Opsiyonu

Yatırımcı Z işletmesi, Arçelik A.Ş.’ye ait hisse senetlerinin değer kazanacağı beklentisindedir. Bu nedenle 01.09.2022 tarihinde cari piyasa fiyatı 69,30 TL olan Arçelik A.Ş.’ye ait hisse senetleri üzerine yazılmış VİOP (Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası)’ta işlem gören 01.12.2022 vadeli, 70 TL kullanım fiyatlı ARCLK kodlu 100 adet alım opsiyonu satın almıştır. 01.09.2022 tarihinde opsiyon primi bir sözleşme için 60 TL’dir. Yatırımcı yapmış olduğu bu işlem için %0,05 oranında komisyon ödemiştir. Buna göre vade sonunda opsiyon alan tarafın kazanç veya kaybını hesaplayınız.

- VİOP’ta işlem gören hisse senedi üzerine yazılan sözleşmeler 100 adet hisse senedi içerdiğinden sözleşme büyüklüğü 100 adet sözleşme x 100 adet/sözleşme x 70 TL/adet = 700.000 TL’dir.
- Opsiyon primi 60 TL/adet x 100 adet = 6.000 TL olarak hesaplanır.
- Komisyon gideri 700.000 TL x 0,005 = 3.500 TL olarak hesaplanır.

Asya ortalama fiyat alım opsiyonu satın alan yatırımcı vade tarihinde dayanak varlığın kullanım fiyatı ve vade boyunca ortalama fiyatını karşılaştırmak suretiyle alım opsiyonu hakkını kullanıp kullanmayacağına karar verir. Bu doğrultuda hisse senedinin kullanım fiyatı 70 TL olup dayanak varlığın ortalama fiyatı 76,31 TL olarak bulunur. Hisse senedinin ortalama fiyatı hisse senetlerinin vade boyunca günlük fiyatlarının aritmetik ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Hisse senedinin vade boyunca ortalama fiyatının kullanım fiyatından yüksek olması nedeniyle ($\bar{S} > K$) yatırımcı alım opsiyonu hakkını kullanacaktır. Bu durumda yatırımcı hisse senedini 70 TL’den satın alarak hisse senedi başına 76,31 TL/adet - 70 TL/adet = 6,31 TL, 10.000 adet hisse senedi için 63.100 TL kazanç elde edecektir. Yatırımcının kârı ise 63.100 TL’den 6.000 TL opsiyon primi ve 3.500 TL komisyon giderinin düşülmesiyle 53.600 TL olarak gerçekleşecektir.

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda TMS/TFRS hükümleri dikkate alınarak alım opsiyonu sözleşmelerinin satın alınması ve satılması sürecine ilişkin alıcı ve satıcı tarafın yapması gereken muhasebe kayıtları aşağıda gösterilmiştir. Yapılan muhasebe kayıtlarında KGK tarafından yayımlanan finansal raporlama standartlarına uygun taslak hesap planı dikkate alınmıştır.

Alım Opsiyonu Alıcısının Yapacağı Muhasebe Kayıtları

Opsiyon Sözleşmesine İlişkin Opsiyon Priminin Muhasebeleştirilmesi

Alım opsiyonu sözleşmesine ilişkin her bir sözleşme için opsiyon primi 60 TL olduğundan 100 adet sözleşme için 6.000 TL tutarında opsiyon primi ödenir.

01.09.2022		
119 TÜREV ARAÇLAR	6.000	
119.01. Opsiyon Primleri		
102 BANKALAR		6.000
<i>Ödenen Opsiyon Priminin Kaydı</i>		

Alım Opsiyonu Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Hisse senedi opsiyon sözleşmelerinde bir sözleşme 100 adet hisse senedinden oluşur. Bu durumda 100 adet sözleşme 10.000 adet hisse senedine eşdeğerdir. Bir hisse senedinin kullanım fiyatı 70 TL

olduğundan sözleşmenin tutarı 700.000 TL olarak hesaplanır. Opsiyon sözleşmeleri alıcısına vade tarihinde sözleşmeyi uygulamama hakkı sağladığından sözleşme büyüklüğünün nazım hesaplarda izlenmesi uygun olacaktır. Çünkü sözleşme yapıldığında opsiyon sözleşmesi alıcısının sözleşmeyi uygulamaya koyup koymayacağı belli değildir. Sözleşme uygulamaya konursa mali tablo kalemlerinde varlık oluşacak, uygulamaya konulmazsa böyle bir varlık oluşmayacaktır. Sözleşmenin yapıldığı tarihte varlığın oluşup oluşmayacağı belirsiz olduğundan nazım hesapların kullanımı uygundur. Sözleşme uygulamaya konulduğunda veya konulmadığında ihtiyaç kalmadığından nazım hesaplar ters kayıtla iptal edilir.

01.09.2022		
9XX GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR/ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLARDAN BORÇLULAR 9XX.01. Hisse Senedi Alım Opsiyonu Sözleşmesinden Borçlular	700.000	
9XX GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR/ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLARDAN ALACAKLILAR 9XX.02. Hisse Senedi Alım Opsiyonu Sözleşmesinden Alacaklılar		700.000
<i>Alım Opsiyonu Sözleşmelerinin Kaydı</i>		

Opsiyon sözleşmesi yapılarak işletme bir taahhüt altına girmiş olmaktadır. Bu taahhüt sözleşme fiyatının seyrine göre uygulamaya konulacak veya konulmayacaktır. Opsiyon sözleşme seviyesinde kaldığı sürece nazım hesaplarda izlenebilir, aynı zamanda dipnotlarda zikredilebilir. Opsiyon sözleşmesi uygulamaya konulduğunda ancak asli hesaplarda muhasebeleştirilebilir.

Opsiyon Sözleşmelerinin Alımına İlişkin Komisyon Ödemesinin Muhasebeleştirilmesi

Opsiyon sözleşmelerine ilişkin aracı kuruma 3.500 TL tutarında komisyon gideri ödenir.

01.09.2022		
653 KOMİSYON GİDERLERİ	3.500	
102 BANKALAR		3.500
<i>Komisyon Ödeme Kaydı</i>		

Vade Tarihinde Opsiyon Priminin Gider Hesabına Kaydedilmesi

Vade tarihi olan 01.12.2022'de opsiyon primi kâr/zarar tablosu hesaplarına aktarılır.

01.12.2022		
677 TÜREV ARAÇLARDAN KAYNAKLANAN ZARARLAR 677.01. Opsiyon Primleri	6.000	
119 TÜREV ARAÇLAR 119.01. Opsiyon Primleri		6.000
<i>Opsiyon Priminin Gider Hesabına Kaydı</i>		

Opsiyon Sözleşmesine Bağlı Olarak Hisse Senetlerinin Satın Alınması ve Kazancın Muhasebeleştirilmesi

Alım opsiyonu sahibi olan Z işletmesi alım opsiyonu hakkını kullanarak hisse senedini 70 TL/adet x 10.000 adet = 700.000 TL'den satın almıştır. Opsiyon sözleşmesinin uygulamaya konulması sonucunda opsiyon alıcısı [(76,31 TL/adet -70 TL/adet) x 10.000 adet] = 63.100 TL kazanç sağlayacaktır. Bu kazanç kâr/zarar tablosu hesaplarına aktarılır.

01.12.2022		
110 HİSSE SENETLERİ	763.100	
102 BANKALAR 667 TÜREV ARAÇLARDAN SAĞLANAN KAZANÇLAR 667.01. Opsiyon Primleri		700.000 63.100
<i>Alım Opsiyon Sözleşmesine İlişkin Kazanç Kaydı</i>		

Örneğimize konu olan opsiyon sözleşmesi Asya opsiyonu olmayıp da standart opsiyon olsaydı vade boyunca ortalama fiyat yerine vade sonundaki fiyat ile kâr/zarar hesaplaması yapılması gerekirdi. Arçelik hisse senedinin vade sonundaki fiyatı 92,95 TL'dir. Buna göre gerçekleşecek kâr 92,95 TL-70 TL= 22,95 TL x 10.000 adet= 229.500 TL olacaktır. Bu durumda alıcı Asya opsiyonu yerine aynı hisse senedini standart opsiyon ile almış olsaydı çok daha fazla kâr elde etme imkanı bulacaktı. Asya opsiyon sözleşmelerinin bir amacı da aşırı kârlar veya zararlar yerine ortalama fiyatlar uygulaması ile daha makul kârlar veya zararlar ortaya çıkmasına neden olmaktır. Bu yönüyle sermaye piyasaları tarafından tercih edilen bir enstrüman olabilir. Sözleşme vade tarihi itibarıyla işletme 763.100 TL'lik hisse senedi hesabına giriş yapmış olmasına karşın vade tarihinde sahip olunan hisse senedinin gerçeğe uygun değeri 929.500 TL'dir. Mali dönem sonuna kadar söz konusu hisse senedinin borsa değerinde artış ve azalışlar yaşanabilir. Mali dönem sonu itibarıyla hisse senedinde ortaya çıkan değere göre satın alınmış olan Arçelik hisse senetleri gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilecektir. Bu biçimde Z işletmesi bu tarihe kadar kaydedilmiş olan opsiyon kârından daha fazlasını hisse senedi değerinin artması dolayısıyla elde edecektir.

01.12.2022		
9XX GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR/ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLARDAN ALACAKLILAR 9XX.02. Hisse Senedi Alım Opsiyonu Sözleşmesinden Alacaklılar	700.000	
9XX GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR/ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLARDAN BORÇLULAR 9XX.01. Hisse Senedi Alım Opsiyonu Sözleşmesinden Borçlular		700.000
<i>Nazım Hesapların Kapatılması</i>		

Vade tarihinde opsiyon alıcısının alım opsiyonu hakkını kullanması nedeniyle nazım hesaplarda izlenen sözleşme tutarı ters kayıtlı kapatılır.

Alım Opsiyonu Satıcısının Yapacağı Muhasebe Kayıtları

Teminat Tutarının Muhasebeleştirilmesi

Alım opsiyonuna ilişkin başlangıç teminat tutarı her bir sözleşme için 150 TL'dir. 100 adet alım opsiyonu sözleşmeleri için 15.000 TL'dir.

01.09.2022		
136 DİĞER ÇEŞİTLİ ALACAKLAR 136.01. Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	15.000	
102 BANKALAR		15.000
<i>Teminatın Ödenmesi Kaydı</i>		

Opsiyon Alıcısından Tahsil Edilen Opsiyon Priminin Muhasebeleştirilmesi

Hisse senedi alım opsiyon sözleşmesine ilişkin opsiyon alıcısı tarafından ödenen opsiyon primi opsiyon satıcısı tarafından gelir olarak kayıtlara alınır.

01.12.2022		
102 BANKALAR	6.000	
667 TÜREV ARAÇLARDAN SAĞLANAN KAZANÇLAR 667.01. Opsiyon Primleri		6.000
<i>Opsiyon Priminin Gelir Hesabına Kaydı</i>		

Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Opsiyon sözleşmesi satıcısına yükümlülük veren alım opsiyonu sözleşmesinin satıcı tarafından da nazım hesaplarda izlenmesi gerekir.

01.09.2022		
9XX GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR/ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLARDAN BORÇLULAR 9XX.01. Hisse Senedi Opsiyon Satım Sözleşmesinden Borçlular	700.000	
9XX GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR/ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLARDAN ALACAKLILAR 9XX.02. Hisse Senedi Opsiyon Satım Sözleşmesinden Alacaklılar		700.000
<i>Alım Opsiyonu Sözleşmelerinin Kaydı</i>		

Vade Tarihinde Teminatın Geri Alınmasının Muhasebeleştirilmesi

Opsiyon sözleşmesi satıcısı alıcıya karşı yükümlülüğünü yerine getirmesi nedeniyle teminatını geri alır.

01.12.2022		
102 BANKALAR	15.000	
136 DİĞER ÇEŞİTLİ ALACAKLAR 136.01. Türev Finansal Araçlardan Alacaklar		15.000
<i>Teminatın Geri Alınması Kaydı</i>		

Vade Tarihinde Opsiyon Sözleşmesine Konu Olan Hisse Senetlerinin Satın Alınması

Opsiyon satıcısı sözleşmeye konu olan hisse senetlerini 92,95 TL/adet x 10.000 adet = 929.500 TL'den sözleşme tarihinde satın almıştır.

01.12.2022		
110 HİSSE SENETLERİ	929.500	
102 BANKALAR		929.500
<i>Hisse Senedinin Satın Alınması Kaydı</i>		

Sözleşme Vadesinde Hisse Senetlerinin Alıcıya Devredilmesi

Opsiyon alıcısının alım opsiyonu hakkını kullanarak sözleşmeye ilişkin gerekli şartları yerine getirmesi sonucunda opsiyon satıcısının opsiyon sözleşmesinden kaynaklanan zararı gider olarak kayıt altına alır. Bu örnekte opsiyon satıcısının sözleşme konusu olan hisse senedini sözleşme vadesi sonunda satın aldığı varsayımından hareketle hisse senedi borsa değerinin sözleşme vadesinde aşırı yükselmesi nedeniyle 166.400 TL gibi oldukça büyük bir zarara daha uğradığı görülmektedir. Ancak uygulamada opsiyon sözleşmesi satıcısının hisse senedinin değerindeki bu artışa dikkate ederek daha fazla zarar etmemek için opsiyon sözleşmesi alıcısının sözleşmeyi uygulamaya koyacağını düşünerek hisse senedi fiyatının böylesine yükselmesinden önce Arçelik hisse senedini satın alarak yüksek miktarda opsiyon sözleşmesi zararının ortaya çıkmasını önleyebileceği düşünülmelidir.

01.12.2022		
677 TÜREV ARAÇLARDAN KAYNAKLANAN ZARARLAR	63.100	
677.01. Opsiyon Primleri		
102 BANKALAR	700.000	
659 DİĞER ÇEŞİTLİ FAALİYETLERDEN GİDER VE ZARARLAR	166.400	
110 HİSSE SENETLERİ		929.500

Nazım Hesapların Kapatılması

Opsiyon alıcısının alım opsiyonu hakkını kullanması nedeniyle nazım hesaplarda izlenen sözleşme tutarı ters kayıtla kapatılır.

01.12.2022		
9XX GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR/ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLARDAN ALACAKLILAR	700.000	
9XX.02. Hisse Senedi Opsiyon Satım Sözleşmesinden Alacaklılar		
9XX GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR/ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLARDAN BORÇLULAR		700.000
9XX.01. Hisse Senedi Opsiyon Satım Sözleşmesinden Borçlular		
<i>Alım Opsiyonu Sözleşmelerinin Kaydı</i>		

Yukarıdaki örneğe ilişkin alım ve satım opsiyon alan ve satan taraf açısından ayrıntılı muhasebe kayıtları verilmiştir. Asya opsiyonlarını örneklemek açısından aşağıda farklı konularda hazırlanmış örnekler bulunmaktadır. Tekrarı önlemek açısından aşağıdaki örneklerin muhasebe kayıtları verilmemiştir.

3.2. Örnek: Hisse Senedi Asya Ortalama Fiyat Satım Opsiyonu

Bir yatırımcı Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş.'ye ait hisse senetlerinin değerinin düşeceği beklentisindedir. Bu nedenle 01.04.2022 tarihinde cari piyasa fiyatı 33,32 TL olan Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş.'ye ait hisse senetleri üzerine yazılmış VİOP'ta işlem gören 01.08.2022 vadeli, 32 TL kullanım fiyatlı EREGL kodlu 150 adet satım opsiyonu sözleşmesi satın almıştır. 01.04.2022 tarihinde opsiyon primi bir sözleşme için 20 TL'dir. Yatırımcı yapmış olduğu bu işlem için %0,05 oranında komisyon ödemiştir. Buna göre vade sonunda opsiyon alan tarafın kazanç veya kaybını hesaplayınız.

- VİOP'ta işlem gören hisse senedi üzerine yazılan sözleşmeler 100 adet hisse senedi içerdiğinden sözleşme büyüklüğü 150 adet sözleşme x 100 adet/sözleşme x 32 TL/adet = 480.000 TL'dir.
- Opsiyon primi 20 TL/adet x 150 adet = 3.000 TL olarak bulunur.
- Komisyon gideri 480.000 TL x 0,005 = 2.400 TL olarak hesaplanır.

Asya ortalama satım opsiyonu satın alan yatırımcı vade tarihinde dayanak varlığın kullanım fiyatı ile vade boyunca ortalama fiyatını karşılaştırarak satım opsiyonu hakkını kullanıp kullanmama kararı alacaktır. Söz konusu hisse senedinin kullanım fiyatı 32 TL olup ortalama fiyatı 30,73 TL'dir. Hisse senedinin ortalama fiyatı hisse senetlerinin vade boyunca günlük fiyatlarının aritmetik ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Hisse senedinin vade boyunca ortalama fiyatı kullanım fiyatından düşük olduğundan ($\bar{S} < K$) yatırımcı satım opsiyonunu uygulama koyar. Bu durumda yatırımcı hisse senedini 32 TL'den satarak hisse senedi başına 32 TL/adet - 30,73 TL/adet = 1,27 TL kazanç sağlayacaktır. 15.000 adet hisse senedi için 19.050 TL kazanç elde edecektir. Yatırımcının kârı ise 19.050 TL'den 3.000 TL opsiyon primi ve 2.400 TL komisyon giderinin düşülmesiyle 13.650 TL olarak hesaplanır.

3.3. Örnek: Emtia (Petrol) Asya Ortalama Fiyat Satım Opsiyonu

Petrol ve gaz üreticisi olan X işletmesi petrol fiyatlarının düşeceği beklentisinde olup bir ay boyunca riskten korunmak amacıyla 01.06.2022 tarihinde spot piyasa fiyatı 116,29 \$/varil olan ham petrol üzerine 1 ay vadeli, 110 \$/varil kullanım fiyatlı 50.000 varil bir satım opsiyonu sözleşmesi satın almıştır. 01.06.2022 tarihinde opsiyon primi varil başına 0,3 \$ olarak belirlenmiştir. Buna göre vade sonunda opsiyon alan tarafın kazanç veya kaybını hesaplayınız.

- Sözleşme büyüklüğü 110 \$/varil x 50.000 varil = 5.500.000 \$ olarak hesaplanır.
- Opsiyon primi 0,3 \$/varil x 50.000 varil = 15.000 \$ olarak bulunur.

Asya ortalama satım opsiyonu satın alan üretici vade tarihinde dayanak varlığın kullanım fiyatı ile vade boyunca ortalama fiyatını karşılaştırarak satım opsiyonu hakkını kullanıp kullanmama kararı alacaktır. Ham petrolün kullanım fiyatı 110 \$ olup vade boyunca ortalama fiyatı 117,25 \$ olarak bulunmuştur. Ham petrolün vade boyunca gerçekleşen fiyatlarının aritmetik ortalaması alınarak ortalama fiyat hesaplanmıştır. Ham petrolün vade boyunca ortalama fiyatı kullanım fiyatından yüksek olduğu için ($\bar{S} > K$) yatırımcı satım opsiyonu hakkını kullanmaz. Bu durumda yatırımcının riskten korunma işlemindeki zararı ödediği opsiyon primine yani 15.000 \$ olarak kalır.

3.4. Örnek: Uzun Vadeli Emtia (Petrol) Asya Ortalama Fiyat Satım Opsiyonu

Petrol ve gaz üreticisi olan X işletmesi petrol fiyatlarının düşeceği beklentisinde olup bir ay boyunca riskten korunmak amacıyla 31.12.2021 tarihinde spot piyasa fiyatı 77,78 \$/varil olan ham petrol üzerine bir yıl vadeli, 75 \$/varil kullanım fiyatlı 50.000 varil bir satım opsiyonu sözleşmesi satın almıştır. 31.12.2021 tarihinde opsiyon primi varil başına 0,3 \$ olarak belirlenmiştir. Buna göre vade sonunda opsiyon alan tarafın kazanç veya kaybını hesaplayınız.

- Sözleşme büyüklüğü 75 \$/varil x 50.000 varil = 3.750.000 \$ olarak hesaplanır.
- Opsiyon primi 0,3 \$/varil x 50.000 varil = 15.000 \$ olarak bulunur.

Asya ortalama satım opsiyonu satın alan yatırımcı vade tarihinde dayanak varlığın kullanım fiyatı ile vade boyunca ortalama fiyatını karşılaştırarak satım opsiyonu hakkını kullanıp kullanmama kararı alır. Bu doğrultuda ham petrolün kullanım fiyatı 75 \$/varil olup vade boyunca ortalama fiyatı 98,86 \$/varil olarak tespit edilir. Ham petrolün vade boyunca gerçekleşen fiyatlarının aritmetik ortalaması alınarak ortalama fiyat hesaplanmıştır. Ham petrolün vade boyunca ortalama fiyatı kullanım fiyatından yüksek olduğu için ($\bar{S} > K$) yatırımcı satım opsiyonu hakkını kullanmaz. Bu durumda yatırımcının riskten korunma işlemindeki zararı ödediği opsiyon primine yani 15.000 \$ olarak kalır.

3.5. Örnek: Emtia (Altın) Asya Ortalama Fiyat Alım Opsiyonu

Bir kuyumcu 15.11.2022 tarihinde 5 kg altın satın alacaktır. 01.02.2022 tarihi itibarıyla spot piyasada altının fiyatı 775,034 TL/gr'dır. Altın fiyatlarının artmasından endişe duyan kuyumcu riskten korunmak amacıyla 15.11.2022 vadeli, kullanım fiyatı 800 TL/gr olan altına dayalı vadeli opsiyon sözleşmesi satın almıştır. Opsiyon primi gram başına 1 TL'dir. Buna göre vade sonunda opsiyon alan tarafın kazanç veya kaybını hesaplayınız.

- Sözleşme büyüklüğü 800 TL/gr x 5.000 gr = 4.000.000 TL olarak hesaplanır.
- Opsiyon primi 5.000 gr x 1 TL/gr = 5.000 TL olarak hesaplanır.

Asya ortalama alım opsiyonu satın alan kuyumcu vade tarihinde dayanak varlığın kullanım fiyatı ile vade boyunca ortalama fiyatını karşılaştırarak alım opsiyonunu uygulayıp uygulamama kararı alacaktır. Altın opsiyon sözleşmesinin kullanım fiyatı 800 TL/gr iken vade boyunca ortalama fiyatı 870,99 TL/gr'dır. Altının vade boyunca gerçekleşen fiyatlarının aritmetik ortalaması alınarak ortalama fiyat hesaplanmıştır. Bu durumda vade boyunca altının ortalama fiyatı kullanım fiyatından yüksek olduğundan ($\bar{S} > K$) kuyumcu alım opsiyonu hakkını kullanacaktır. Altını 800 TL/gr'dan satın alarak 5 kg altın için [(870,99 TL/gr - 800 TL/gr) x 5.000 gr] = 354.950 TL kazanç sağlayacaktır. Kuyumcunun kârı ise 354.950 TL'den 5.000 TL opsiyon priminin çıkarılması sonucunda 349.950 TL olarak bulunur.

3.6. Örnek: Döviz Kuru Asya Ortalama Fiyat Alım Opsiyonu

Y ihracat-ithalat işletmesi kur değişimden kaynaklanan riskten korunmak amacıyla VIOP'tan 01.02.2022 tarihinde (1 € = 14,97 TL) 150.000 € tutarında ABC Bankası ile 1 € = 15,50 TL kuru üzerinden 01.06.2022 tarihli döviz alım opsiyon sözleşmesi satın almıştır. Opsiyon primi her bir € için 0,03 TL olarak belirlenmiştir. Buna göre vade sonunda opsiyon alan tarafın kazanç veya kaybını hesaplayınız.

- Sözleşme büyüklüğü 150.000 € x 15,50 TL/€ = 2.325.000 TL olarak belirlenir.
- Opsiyon primi 150.000 € x 0,03 TL/€ = 4.500 TL olarak hesaplanır.

Asya ortalama alım opsiyonu satın alan işletme vade tarihinde dayanak varlığın kullanım fiyatı ile vade boyunca ortalama fiyatını karşılaştırarak alım opsiyonunu uygulamaya koyup koymamaya karar verir. Döviz kuru opsiyon sözleşmesinin kullanım fiyatı 1 € = 15,50 TL olup vade boyunca döviz kurunun ortalama fiyatı 1 € = 16,00 TL'dir. Döviz kurunun vade boyunca gerçekleşen fiyatlarının aritmetik ortalaması alınarak ortalama fiyat hesaplanmıştır. Bu verilere göre vade boyunca döviz kurunun ortalama fiyatı kullanım fiyatından yüksek olduğundan ($\bar{S} > K$) işletme döviz alım opsiyonunu uygulamaya koyarak döviz 15,50 TL/€'den satın alarak 150.000 € için [(16,00 TL/€ - 15,50 TL/€) x 150.000 €] = 75.000 TL kazanç elde edecektir. İşletmenin kârı ise 75.000 TL'den 4.500 TL tutarında opsiyon primi düşülerek 70.500 TL olarak hesaplanır.

3.7. Örnek: Emtia (Kahve) Asya Ortalama Fiyat Satım Opsiyonu

Kahve üreticisi olan B işletmesi kahve fiyatlarının düşeceği beklentisindedir. Riskten korunmak amacıyla 01.09.2022 tarihinde spot piyasa fiyatı 232,50 \$/pound olan kahve üzerine 3 ay vadeli, 220 \$/pound kullanım fiyatlı 37.500 pound bir satım opsiyonu sözleşmesi satın almıştır. 01.09.2022 tarihinde opsiyon primi pound başına 1 \$ olarak belirlenmiştir. 1 pound = 453 gr ağırlık ölçme

birimdir. Buna göre vade sonunda opsiyon alan tarafın kazanç veya kaybını hesaplayınız.

- Sözleşme büyüklüğü 220 \$/pound x 37.500 pound= 8.250.000 \$ olarak belirlenir.
- Opsiyon primi 1 \$/pound x 37.500 pound = 37.500 \$ olarak bulunur.

Asya ortalama alım opsiyonu satın alan üretici vade tarihinde dayanak varlığın kullanım fiyatı ile vade boyunca ortalama fiyatını karşılaştırarak satım opsiyonunu uygulamaya koyup koymamaya karar verecektir. Kahvenin kullanım fiyatı 220 \$/pound olup vade boyunca kahvenin ortalama fiyatı 195,56 \$/pound olarak bulunur. Kahvenin vade boyunca gerçekleşen fiyatlarının aritmetik ortalaması alınarak ortalama fiyat hesaplanmıştır. Bu verilere göre vade boyunca kahvenin ortalama fiyatı kullanım fiyatından düşük olduğundan ($S < K$) üretici döviz satım opsiyonunu uygulamaya koyarak kahveyi 220 \$/pound'dan satarak 37.500 pound kahve için $[(220 \text{ \$/pound} - 195,56 \text{ \$/pound}) \times 37.500 \text{ pound}] = 916.500 \text{ \$}$ kazanç elde edecektir. İşletmenin kârı ise 916.500 \$'dan 37.500 \$ tutarında opsiyon primi düşülerek 879.000 \$ olarak hesaplanır.

4. SONUÇ

Bu çalışmada riskten korunma yöntemlerinden biri olan opsiyon sözleşmesi satın alma seçeneğinin tümünün örneklenmesi yerine sadece opsiyon türlerinden önemli bir tanesi olan ve ülkemizde henüz uygulaması bulunmayan Asya opsiyonun kâr/zarar hesaplama ve muhasebeleştirilme işlemleri üzerinde durulmuştur. Asya opsiyonun en önemli özelliği opsiyon kârının veya zararının sözleşme tarihindeki sözleşmeye esas varlığın değeri ile sözleşme süresi boyunca varlığın değerindeki değişmelerin ortalamasının dikkate alınarak hesaplanmasıdır. Bu özelliği ile sözleşme başlangıç ve bitiş tarihindeki varlık değeri esas alınan diğer sözleşmelerden ayrılmaktadır. Bu durum Asya opsiyon sözleşmelerinin diğer sözleşmelere göre daha makul enstrüman olmasını sağlamaktadır. Opsiyon sözleşmesi satın almanın amacı, kâr elde etmek veya zarardan korunmak olmasının yanında Asya opsiyon sözleşmeleri daha makul kâr ve daha insafli zarar sağlayarak piyasalardaki ani değişmelerin yaratacağı aşırı tahribatları büyük ölçüde törpülemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını belirtmiştir.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.

Yazar(lar) Katkısı: 1. Süleyman YÜKÇÜ (% 50), 2. Selda KORGA (% 50)

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author(s) declares that there is no conflict of interest.

Funding: The author(s) received no financial support for the research, authorship and/or publication of this article.

Ethical Approval: This article does not contain any studies with human participants or animals performed by the authors.

Author(s) Contributions: 1. Süleyman YÜKÇÜ (% 50), 2. Selda KORGA (% 50)

KAYNAKÇA

- Bal, E. Ç. ve Öztürk, V. (2013). Türkiye Muhasebe Standardı TMS-39 “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçüm” Kapsamında Türev Ürünlerin Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı Kullanımı: Forward Örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 123-140.
- De Weert, F. (2011) “Exotic Options Trading”, John Wiley & Sons.
- Görgün, M. F. (2009). Egzotik Opsiyonlar: Hava Durumu Opsiyonları Üzerine Bir İnceleme. DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Hull, J. C. (2006). *Options Futures and Other Derivatives*. Pearson Education India.
- Kamu Gözetim Kurumu. (2019). Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS) 7: Finansal Araçlar: Açıklamalar. 15/01/2019 tarihli ve 30656 sayılı Resmi Gazete. https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/Türkiye%20Muhasebe%20Standartları/TMSTFRS2018Seti/TFRS/TFRS_7_2018.pdf , Erişim Tarihi: 22.05.2023.
- Kamu Gözetim Kurumu. (2019). Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS) 9: Finansal Araçlar. 15/01/2019 tarihli ve 30656 sayılı Resmi Gazete. https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/Türkiye%20Muhasebe%20Standartları/TMSTFRS2019Seti/TFRS/TFRS_9.pdf , Erişim Tarihi: 22.05.2023.
- Kamu Gözetim Kurumu. (2019). Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) 32: Finansal Araçlar: Sunum. 15/01/2019 tarihli ve 30656 sayılı Resmi Gazete. <https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/Türkiye%20Muhasebe%20Standartları/TMSTFRS2019Seti/TMS/TMS%2032.pdf> , Erişim Tarihi: 22.05.2023.
- Kamu Gözetim Kurumu. (2020). Muhasebe Standardı (TMS) 39: Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme. 01/02/2020 tarihli ve 31026 sayılı Resmi Gazete https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/Türkiye%20Muhasebe%20Standartları/TMSTFRS2018Seti/TMS/TMS_39_2018.pdf , Erişim Tarihi: 22.05.2023.
- Karaca, N., Hacıhasanoğlu, T. ve Demirci, Ş. D. (2014). TMS 39 ve TFRS 9 Standartları Kapsamında Endeks Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi-BİST 30 Endeks Opsiyon Sözleşmeleri Örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 247-272.
- Karan, M. B. (2013). *Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ocakoğlu, O. (2013). Türev ürünlerin muhasebeleştirilmesi. *Mali Çözüm*, 23(120), 49-64.
- Ramirez, J. (2008). *Accounting for Derivatives: Advanced Hedging Under IFRS*. New Jersey Hoboken: John Wiley and Sons inc.
- Theron, N. (2007). *Aspects of some exotic options*. Doctoral Dissertation, Stellenbosch: University of Stellenbosch.
- Yumurtacı, Gülçe, 2012. Opsiyon Sözleşmeleri. *Sermaye Piyasasında Gündem*, Sayı:121, ISSN 1304-8155, Eylül, s. 5-19.
- Zhang, Q. and Mraovic, A. (2014). *Valuation of Asian Options-with Levy Approximation*. Master Thesis, Lund University: Sweden.
- Ye, G.L. (2005). Asian Options Can Be More Valuable Than Plain Vanilla Counterparts. *The Journal of Derivatives*, 13(1), pp.56-60.
- Ye, G. L. (2008). Asian Options Versus Vanilla Options: A Boundary Analysis. *The Journal of Risk Finance*, 9(2), pp.188-199.
- Erişim <https://tr.investing.com> , Erişim Tarihi: 25.04.2023.

